{भारतीयविद्वत्परिषत्} हिम + आलयः - सवर्णदीर्घः कथम्

Mahamaho. Subrahmanyam Korada

15 April 2024
to bvparishat

नमो विद्वद्भ्यः

Usually many "learned" sanskrit scholars maintain that the सन्धि viz.हिम +आलय = हिमालय cannot be done because the first अ in the word हिम is संवृत and the following आ is विवृत so they are not सवर्ण. Then they solve the problem by saying in the "प्रक्रिया दशा" it is assumed विवृत by simply ignoring the last सूत्र of अष्टाध्यायी because it is असिद्ध for all preceding सूत्र !!!

I think this is ridiculous ! So I request you to write an article in your blog . It will benefit persons like me.

----- विद्वान् विनीत् चैतन्यः

आपिशलिशिक्षा - अष्टाध्यायी - महाभाष्यम् - प्रदीपः - उद्योतः - शब्दकौस्तुभः - काशिका - न्यासः - पदमञ्जरी - कौमुदी - बृहच्छब्देन्दुशेखरः - पूर्वमीमांसा

What is the problem ? --
हिम + आलयः -- अ is संवृतः -- आ is विवृतः -- so you cannot effect **अकः सवर्णे दीर्घः (पा 6-1-97)** -- **तुल्यास्यप्रयत्नं सवर्णम् (1-1-9)** -- अ and आ have got different आभ्यन्तरप्रयत्न -- संवृत and विवृत - so they cannot become सवर्ण - therefore no सन्धि -- just like **अ अ (8-4-67)** . Here the former is विवृत whereas the latter is संवृत -- so Panini did not make सन्धि ।
He pronounced this सूत्रम् and went home . He is सूत्रकार and as such no questions asked , You have to approach कात्यायन , पतञ्जलि etc. for explanation, examples , counter-examples and so on . It is not Panini's job to offer any further information . This is common to all **शस्त्रs / दर्शनs** .

Careful -- **व्याख्यानतो विशेषप्रतिपत्तिः न हि सन्देहादलक्षणम्** -- depend on the commentary - since you got a doubt you cannot stamp a सूत्रम् as unmeaningful .

As per the tradition - everything , which is there in **वार्तिकs , in वृत्ति etc. , is there in सूत्रम् itself** -- declares **कुमारिलभट्ट (2-3-6-16 , तन्त्रवार्तिकम् - पूर्वमीमांसा)** --

सूत्रेष्वेव हि तत्सर्वं यद्वृतौ यच्च वार्तिके ।
सूत्रं योनिरिहार्थानां सर्वं सूत्रे प्रतिष्ठितम् ॥

सूत्रs are the loci of the complete information .

Under **न मु ने (8-2-3)** , Patanjali explains as to how to understand Panini's mind --

इह इङ्गितेन चेष्टितेन निमिषितेन महता वा **सूत्रनिबन्धेन आचार्याणाम् अभिप्रायो लक्ष्यते** ... अथवा **वृद्धकुमारीवाक्यवदिदं द्रष्टव्यम्** । -- it means Panini suggests many things through different modes .
What is the **meaning of अ अ ?** -- Panini says - In **लोक and वेद** 'अ' is pronounced as संवृत only . But in order to run my शास्त्रम् , I have taken up 'अ' as विवृत throughout, i e प्रत्याहार - धातु - प्रातिपदिक etc. , and now (in usages) you make it संवृत । This is called **प्रत्यापत्ति** - something undergone some change and now we bring it back to its original form .

We come across the usage हिमालयः -- the norm is awake -- प्रयोगशरणम् व्याकरणम् -- ' सिद्धे शब्दार्थसंबन्धे , लोकतः , **लोकतः अर्थप्रयुक्ते शब्दप्रयोगे** शास्त्रेण धर्मनियमः , याथा लौकिकवैदिकेषु ' -- **वार्तिकम् (पस्पशाह्निकम् - महाभाष्यम्)** ।

वार्तिके (अ इ उ ण्) -- अकारस्य विवृतोपदेशः आकारग्रहणार्थः -- तस्य विवृतोपदेशात् अन्यत्रापि विवृतोपदेशः सवर्णग्रहणार्थः ।

भाष्यम् -- ... विवृतस्य उपदिश्यमानस्य प्रयोजनम् अन्वाख्यायते । कथं ज्ञायते ? **यदयं 'अ अ' इति अकारस्य विवृतस्य संवृतताप्रत्यापत्तिं शास्ति** । ... तदेतत् प्रत्यापत्तिवचनं ज्ञापकमेव भविष्यति - **विवृतस्य उपदिश्यमानस्य प्रयोजनम् अन्वाख्यायते** ' इति ।

आपिशलिशिक्षा (3-7) --

.. विवृतकरणाः स्वराः , तेभ्यः ए ओ विवृततरौ , ताभ्याम् ऐ औ , ताभ्यामप्याकारः , **संवृतो'कारः** ।

धन्यो'स्मि

Mahamaho. Subrahmanyam Korada <korada11@gmail.con> Apr 16, 2024, 5:03 PM (6 days ago)

to bvparishat

नमो विद्वद्भ्यः

सूक्ष्मदृष्ट्या तु **हिम + आलय** इति स्थिते **अकः सवर्णे दीर्घः** (६.१.१०१) इति सूत्रं बाधित्वा **ओमाङोश्च** (६.१.९५) इति सूत्रं प्रवर्तते। तेन पररूपैकादेशो भवति न तु सवर्णदीर्घैकादेशः।

--- Vid Nityananda Misra

आचार्य I rather feel comfortable if you take a small name .

Permit me to respond in English (with code-switching) as many members of this forum may feel it difficult to understand if it is given in संस्कृतम् ।

The popular example for **बाध्यसामान्यचिन्ता** is अकस्सवर्णे दीर्घः -- ' दीर्घविधायकशास्त्रेण अनेन स्वविषये प्राप्तस्य **सर्वस्य स्वेतरस्य** आद्गुणः (६-१-८४) , इको यणचि (६-१-७७) इतिशास्त्रद्वयस्य बाधको भवतीति स्वीकारात् '--

अकस्सावर्णे दीर्घः is बाधक of आद्गुणः and इको यणचि - and the same applies to ओमाङोश्च ((६-१-९५) also .

Due to **बाध्यविशेषचिन्ता** ' एत्यूधत्यूठ्सु' (६-१-८६) is बाधक of एङि पररूपम् (६-१-९१) but not ओमाङोश्च (६-१-९५) ।

बाध्यसामान्यचिन्ता --

महाभाष्यम् -- तृज्वत्क्रोष्टुः 7-1-95
प्रौढमनोरमा / शब्दरत्नः -- रात्सस्य 8-2-24
परिभाषेन्दुशेखरः -- 'क्वचिदपवादविषये'पि उत्सर्गो'भिनिविशते' परि 59
लघुशब्देन्दुशेखरः / बृहच्छब्देन्दुशेखरः -- ओमाङोश्च 6-1-95

बाध्यविशेषचिन्ता --
परिभाषेन्दुशेखरः -- 'पुरस्तादपवादाः अनन्तरान् विधीन् बाधन्ते नोत्तरान्' परि 60

अनियमे नियमकारिणी परिभाषा

धन्यो'स्मि